

نگاهی کوتاه به

ساختارگرایی و ادبیات اقلیمی

با تکیه بر آثار بهرام حیدری

www.ketab.ir

علی صفرزاده

انتشارات رخسار صبح

سرشناسه	: صفرزاده، علی، ۱۳۶۲.
عنوان و نام پدیدآور	: نگاهی کوتاه به ساختارگرایی و ادبیات اقلیمی با تکیه بر آثار بهرام حیدری / علی صفرزاده.
مشخصات نشر	: رشت: رخسار صبح، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۳ ص. ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: 978-600-6439-15-0
وضعیت فهرست	: فیبا
نویسی	
موضوع	: حیدری، بهرام، ۱۳۴۱ - نقد و تفسیر
موضوع	: Haydari, Bahram - Criticism, interpretation, etc. Criticism, interpretation, etc
موضوع	: داستان‌های فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد
موضوع	: Persian fiction -- 20th century -- History and criticism
موضوع	: روایتگری
موضوع	: Narration (Rhetoric)
موضوع	: ساختارگرایی (تحلیل ادبی) -- ایران
موضوع	: Structuralism (Literary analysis) - Iran
رده بندی کنگره	: PIR۳۸۶۹
رده بندی دیویی	: ۸۴۳/۶۲۰۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۰۳۶۲۱۷

انتشارات رخسار صبح

- * نام کتاب: نگاهی کوتاه به ساختارگرایی و ادبیات اقلیمی با تکیه بر آثار بهرام حیدری
- * نویسنده: علی صفرزاده
- * ناشر: رخسار صبح
- * شمارگان: ۳۰۰ نسخه
- * نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۸
- * حروف چینی و صفحه آرایی: انتشارات رخسار صبح
- * طراحی جلد: معین پرویزی
- * چاپ و صحافی: گاندی
- * بها ۱۷۰۰۰ تومان

دفتر مرکزی: رشت، فلکه گاز، بلوار لاکان، نرسیده به دانشگاه آزاد، کوچه‌ی گلها،
انتشارات رخسار صبح

همراه: ۰۹۱۱۳۱۱۵۷۷

تلفن و دورنگار: ۳۳۴۲۶۲۱۴

رایانامه: rokhsaresobh@Yahoo.com

سامانه: www.rokhsarpub.com

پیشگفتار

نخستین جرقه‌ی نگارش این کتاب در سال ۱۳۹۶ زده شد. کمی تردید داشتم در آن موقع، بیشتر به‌خاطر انتخاب آثار بود. ادبیات اقلیمی جنوب، پتانسیل زیادی برای نقد و تحلیل ساختارگرایی دارد. از سویه‌ی دیگر ماجرا، کمتر پژوهشی در این راستا صورت گرفته است که این امر کار را کمی دشوار و زمان‌بر می‌نمود. ابتدا قصد داشتم در صورت توان، از تمام نویسندگان اقلیم جنوب آثاری را مورد بررسی قرار دهم، اما پاره‌ای از مشکلات، فرصت را از من گرفت و این امر را به‌مجالی دیگر سپردم. لذا در این پژوهش که حاصل جمع‌آوری نکات کلیدی از گزارشات، مقالات و کتب مختلف درباره‌ی ساختارگرایی و ادبیات داستانی است، تنها به تحلیل چند داستان کوتاه از بهرام حیدری پرداختم و امیدوارم که در زمان پیش‌رو اثر مفصل و درخور ادبیات داستانی اقلیم جنوب ارائه دهم. باشد، خداوند منان عمری و توانی حاصل فرماید. در پایان از همکاری جناب دکتر علی بصیری‌پور و دکتر علی‌محمد گیتی‌فروز و دوستان همیشگی‌ام جناب آقای رضا اسکندری و شهرام عالیپور تشکر می‌کنم.

علی صفرزاده ۱۳۹۸ ایذه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه

فصل اول

۴	روایت‌شناسی
۶	روایت
۹	خصلت‌های روایت

فصل دوم

۱۱	فرمالیسم روس
۱۴	نظریه روایتی فرمالیست‌ها
۱۶	رومن یاکوبسن

فصل سوم

۱۹	زبان‌شناسی ساختارگرا
۲۲	ریخت‌شناسی پراپ
۲۸	نظریه روایتی ساختارگرا
۲۹	ساختار روایت
۳۳	ژرار ژنت

۴۰..... آ.ژ. گریماس

۴۴..... کلود برمون

۵۸..... اصطلاحات ساختار روایت

فصل چهارم

۶۰..... ادبیات اقلیمی و پیدایش آن

۶۳..... بهرام حیدری و آثار او

فصل پنجم

۶۷..... تحلیل داستان در ظهور آهوها

۷۲..... تحلیل داستان کپره‌های جن زده

۷۶..... تحلیل داستان ناهار فردا، کباب است

۸۰..... تحلیل داستان بازی

۸۵..... تحلیل داستان رادیون

۹۰..... تحلیل داستان مداوا

۹۲..... پایان سخن

۹۸..... منابع

مقدمه

با خلق آثار ادبی، ارزیابی و داوری درباره‌ی آن‌ها نیز آغاز شد. ذهن حساس در برابر تاثیرات ادبیات همواره خواهان درک صفات متمایز ادبی، و چگونگی خلق سخن ادبی است و «این از آن سوال‌هایی است که هر نسلی به طریق خاص خود به آن پاسخ می‌گوید، زیرا ادبیات پدیده‌ای پیچیده است که وجوه مختلف آن به اقتضای اعصار مختلف مورد ملاحظه و توجه مخصوص واقع می‌شود.» (دیچز، ۱۳۷۹: ۲۸)

زندگی بشر و روایت در تلاصق هم‌اند. نویسندگان با تخیل خود هر روز به این زندگی رنگی جدید می‌دهند و داستان جدیدی می‌آفرینند. برای درک پدیده‌های جهان و روایت‌هایی که با زندگی بشر پیوندی ناگسستنی دارند و نیز فهم گفتمان‌های ادبی و داستان‌هایی که میراث فرهنگی و تاریخی هر ملت هستند، باید شیوه‌های روایت و روایت‌گری را شناخت. نویسندگان برای حفظ این میراث، تنها وظیفه‌ی نوشتن را برعهده ندارند، بلکه با به خدمت گرفتن ابزارهای مهم و حیاتی زبان، به اندیشه‌های خود شکل می‌دهند. داستان شکلی از یک زبان است و هر داستان با توجه به منطقی که دارد، دارای دستور زبان است. روایت، دستور زبان داستان است یعنی همان تصمیم‌ها، اندیشه‌ها و شیوه‌هایی که نویسنده با به خدمت گرفتن زبان و دراماتیزه کردن وقایع به آن‌ها عینیت می‌بخشد.

وجود عناصری مانند: شخصیت، مکان، زمان، کنش، گره و گره‌گشایی که از ویژگی‌های ساختاری هستند باعث می‌شود، داستان عرصه‌ی مناسبی برای نقد ساختارگرایانه باشد. نظریه‌پردازان ساختارگرا، می‌کوشند با بررسی اجزا تشکیل دهنده‌ی یک متن روایی به روابط میان آن‌ها دست

پیدا کنند، تا فهم آن متن روایی برای مخاطب آسان‌تر شود. در قرن نوزدهم میلادی علم روایت‌شناسی به عنوان شاخه‌ای از علوم ادبی مورد توجه نظریه‌پردازان ساختارگرا قرار گرفت؛ نظریه‌پردازانی همچون ژرار ژنت، کلود برمون، آ.ژ. گریماس، رولان بارت و لوئی استروس هر کدام سطوحی مختلف برای ساختار روایت داستان در نظر گرفتند. از مهم‌ترین آن‌ها در نقد ادبی جدید می‌توان به نظریه‌های: ژرار ژنت، کلود برمون و گریماس جهت تحلیل ساختار داستان، اشاره کرد؛ و می‌توان گفت داستان عرصه‌ی مناسبی برای بررسی اجزای تشکیل دهنده‌ی آن از قبیل «پی‌رفت»‌ها، «زمان» و «کانون روایت» است.

داستان‌های ایرانی نیز از این قاعده مستثنی نیستند و داستان‌های ایرانی از دهه‌ی چهل به بعد به‌ویژه داستان‌های اقلیمی جنوب، مجال خوبی برای تحلیل کاربردی نظریات روایت‌شناسی غربی است. ساختار روایی داستان با شیوه‌ها و شگردهایی که نویسنده‌ی داستان برای به‌کارگیری آن‌ها استفاده می‌کند، از جمله مسائل مهم در تحلیل ساختار ادبی است.

در فصل اول این پژوهش، گذری خواهیم داشت بر پیشینه‌ی علم روایت‌شناسی و نیز تعریفی از روایت ارائه خواهیم داد.

در فصل دوم مکتب فرمالیسم روس و چگونگی پیدایش آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل سوم گذری داشته‌ایم بر نظریه روایت‌شناسی ساختارگرایی، و همچنین عناصر ساختار روایت داستان را معرفی خواهیم کرد.